

Yttrande över promemorian En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet (Ds 2026:14)

(Dnr Ju2026/01665)

Svea hovrätt har granskat promemorian utifrån de intressen hovrätten har att bevaka under de förutsättningar som givits. Hovrätten vill inledningsvis, med hänsyn till mellanliggande semesterperiod, ifrågasätta den korta yttrandefristen. Hovrätten mottog remissuppdraget den 1 juli 2026 för att inkomma med svar senast den 1 september 2026. Med en sådan kort frist under sommarmånaderna är det svårt att göra några mer djupgående analyser av de förslag som lämnats i promemorian.

Hovrätten lämnar följande synpunkter som hovrätten anser bör beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Gällande rätt

Som underlag för förslagen har viss statistik redovisats i promemorian. Tabell 2.1. på s. 21 innehåller en uppräkningsbeslut för involverande av en underårig i brottslighet under åren 2023-2025 i de fall brottet utgjort huvudbrott och lagföringen huvudpåföljd enligt Brå:s terminologi. Eftersom en dom gällande involverande av en ungdom i brottslighet oftast torde avse även medverkan till den unges brottslighet, som det också påpekas i promemorian, är det svårt att dra några slutsatser av den redovisade statistiken. Detta eftersom antalet domar där någon dömts för involverande av en ungdom i brottslighet uppenbarligen är högre men det är oklart hur mycket högre än vad som anges i tabell 2.1. En annan brist är att promemorian inte innehåller någon redogörelse för straffvärdenivåerna enligt nu gällande ordning. Det hade varit önskvärt om det i utredningsarbetet hade gjorts en praxisgenomgång som utvisar hur straffvärdet bestämts och vilka faktorer som varit av betydelse vid straffvärdebedömningarna. Utan en sådan genomgång är det oklart om förslaget kommer att innebära en straffskärpning.

Kvalifikationsgrunder

I promemorian föreslås tre olika kvalifikationsgrunder för när ett brott ska bedömas som grovt. Enligt hovrättens mening är det uppenbart att de olika kvalifikationsgrunderna bör ges olika tyngd. Det är lätt att tänka sig fall där den första kvalifikationsgrunden, att gärningen avsett involverande i allvarlig brottslighet, ges en betydande och helt avgörande tyngd vid rubriceringen. Detsamma bör i viss mån kunna gälla då gärningen varit av särskilt hänsynslös art, speciellt i de situationer som anges i förslaget till författningskommentar (s. 51 i promemorian). Enligt hovrätten kan dock

inte enbart den omständigheten att involverandet avsett flera underåriga ges någon avgörande tyngd vid rubriceringen, utom möjligen i exceptionella fall. Däremot är det givetvis en omständighet som tillsammans med andra försvårande omständigheter kan leda till att brottet bedöms som grovt. De olika kvalifikationsgrunderna bör alltså enligt hovrätten ges olika tyngd, framför allt punkten 1 i förhållande till punkten 2 och 3, vilket bör förtydligas i det kommande lagstiftningsarbetet.

Försök till grovt involverande av en underårig ska vara straffbart

I promemorian framhålls att den tidiga fullbordanspunkten minskar utrymmet för att straffbelägga förstadier till brottet. Vidare anges att det samtidigt är tydligt att det finns fall av försök till brottet som är så allvarliga att det finns skäl för ett ingripande redan på förstadiet. Därefter följer enbart *ett* exempel. Det givna exemplet är sådant att det kan ifrågasättas hur ofta det kommer att gå att slå fast att ett brott som stannat på försöksstadiet hade kommit att bedömas som grovt om det hade fullbordats, vilket ju är en förutsättning för straffansvar enligt promemorians förslag. I avsaknad av fler exempel går det inte att bedöma om det finns ett behov av en kriminalisering av försöksbrott.

Ändring av ansvarsfrihetsregeln

Av förslaget till 16 kap. 5 a § andra stycket brottsbalken framgår att det inte ska dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till omständigheterna är *uppenbart mindre allvarlig*. Avsikten med ändringen är att det straffbara området ska utvidgas genom att ansvarsfrihetsregeln inskränks (se s. 33 ff i promemorian). Även den nu gällande lydelsen föreskriver emellertid ett straffritt område i de fall gärningen med hänsyn till omständigheterna är *uppenbart mindre allvarlig*. Det kan därför ifrågasättas om ändringen kommer få det åsyftade genomslaget, trots att den inte längre knyter an uttryckligen till åldersskillnad och skillnad i utveckling mellan gärningsmannen och den involverade. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör därför övervägas någon annan bedömningsnorm än ”uppenbart mindre allvarlig” vid avgränsningen av det straffria området.

Brottsbeteckning

Eftersom förslaget om ändring av 16 kap. 5 a § brottsbalken även innehåller vissa rent språkliga justeringar finns det enligt hovrätten skäl att, i motsats till ställningstagandet på s. 30 i promemorian, även justera brottsbeteckningen till ”involverande av underårig i brottslighet”, dvs. ta bort ordet ”en”. Mot bakgrund av att en kvalifikationsgrund för grovt brott föreslås vara involverande av *flera* underåriga i brottslighet framstår nuvarande brottsbeteckning som missvisande.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Mot bakgrund av att straffmaximum för brott av normalgraden höjdes till sex års fängelse så sent som den 1 augusti 2026 och då straffmaximum enligt förslaget ska återgå till tidigare nivå, dvs. fyra års fängelse, är det fråga om en straffsänkning vilket aktualiserar tillämpning av ny lagstiftning i stället för den som gällde vid brottet. Det motiverar att omnämnas och förtydligas i anslutning till avsnittet om hur bestämmelserna ska tillämpas övergångsvis.

Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

I 5 kap. 11 § första stycket anges att ”uppgifter i biometriregistret över *dömda* får inte behandlas...”. Den ändring som föreslås, genom att andra stycket tas bort, innebär att längsta tid för behandling av uppgifter i biometriregistret över dömda även gäller den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott och att detta regleras i första stycket (se s. 53 i promemorian). Dock kan knappast den som förklarats ha begått ett brott genom en bevistalan anses ha *dömts*, enligt gängse terminologi. Första stycket bör därför ha följande lydelse. ”Uppgifter i biometriregistret över dömda *eller den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott* får inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna om den dom, det beslut eller det strafföreläggande som ligger till grund för registreringen har gallrats ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.”

I handläggningen av ärendet har deltagit hovrättslagmannen Camilla Olsson, hovrättsråden Kerstin Elserth och Lars Wallinder samt tf. hovrättsassessorn Linnea Kramer, föredragande.

Camilla Olsson

Linnea Kramer